

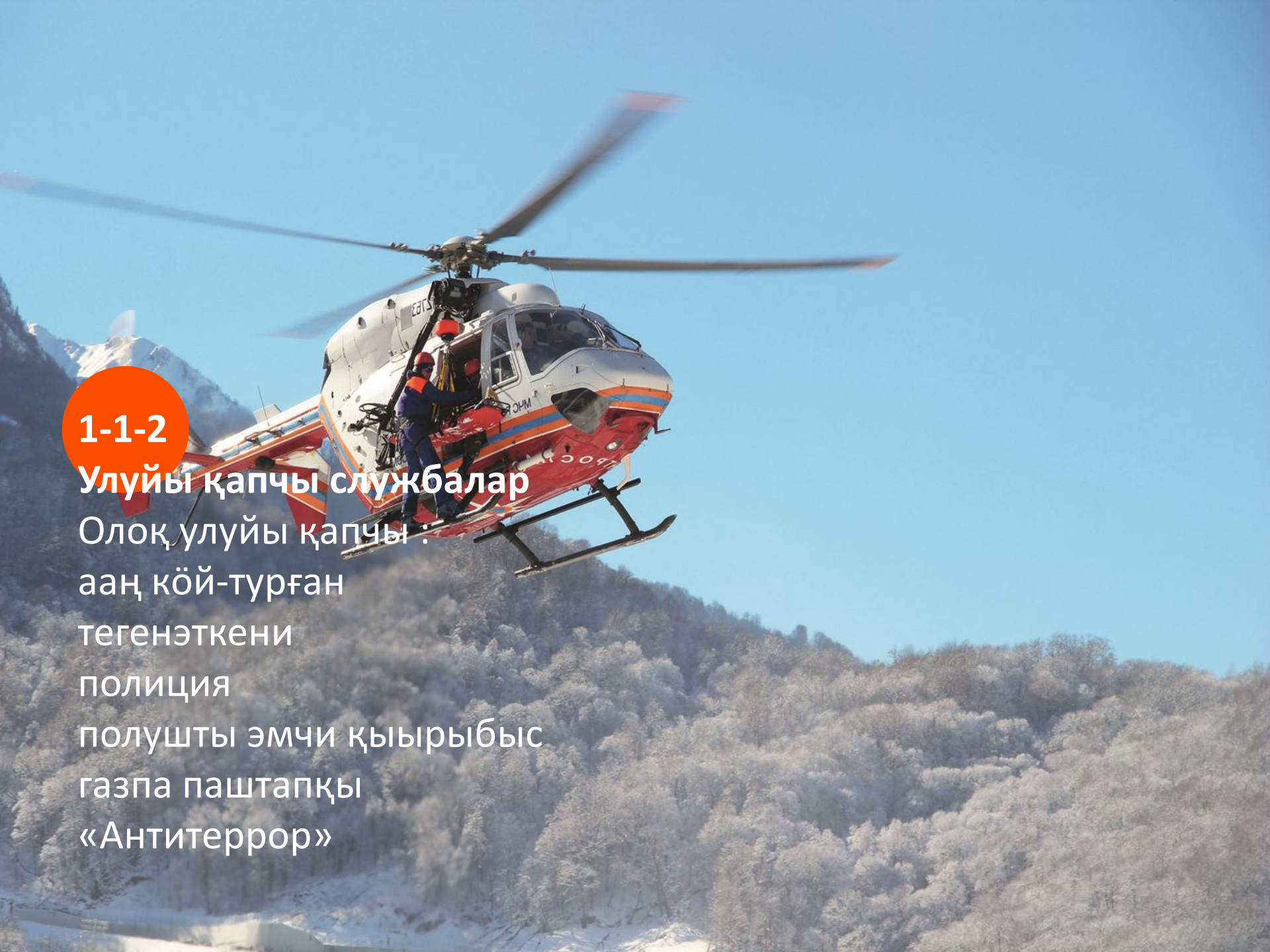

МЧС Россиядағы

Министерство Россиядағы
кижиниң чадыынға қоомай этчиған
небелерин чоқ эдерге теп

ОБАЛҒА КИРГЕН КИЖИЛЕРГЕ ПАШТАПҚЫ ПОЛУШ ЭТКЕНИ

УНДУТПАСҚА ПАСҚАН ПИЧИК

1-1-2

Улұйы қапчы службалар

Олоқ улұйы қапчы :

ааң көй-турған

тегенэткени

полиция

полұшты эмчи қыырыбыс

газпа паштапқы

«Антитеррор»

**ОБАЛҒА КИРГЕН
КИЖИЛЕРГЕ
ПАШТАПҚЫ ПОЛУШ
ЭТКЕНИ**

УНДУТПАСҚА ПАСҚАН ПИЧИК

Кемерово, 2016

Главное управление МЧС России по Кемеровской области.
Памятка «Оказание первой помощи пострадавшим на шорском языке».
Автор перевода - Косточаков Геннадий Васильевич - кандидат философских наук, доцент кафедры русского языка и литературы Новокузнецкого института ФГБОУ ВПО «Кемеровский государственный университет» и группа студентов

Подписано в печать 05.04.2016. Формат 96х60 1/32. Печать цифровая.

Тираж 50 экземпляров.

Отпечатано типографией ООО «Точка»
650025, Кемерово, ул. Дзержинского, д.23Б

ПАШТАПҚЫ ПОЛУШ ЭТКЕНИ, ол – обалға кирген кижиниң чадыйын арғаларға сананып, көп небе қапчы, теген эткени. Ол паштапқы полуш эткени нооға: кижиниң чадыйынға қоомай этчиған небелерин чоқ эдерге теп, кижиниң чадыйынға қоомай небе келбезин-полбазын теп эдерге.

31 ст. ФЗ РФ от 21.11.2011 №323 «Кижиниң қазығы шеберлеп кереги»нге көре, Россияда чатчыған қайдығ да кижизи, керек небеге уңнаттырып үргенм-алза, обалға кирген кижиге паштапқы полуш этсин. Понаң пашқа, обалға кирген кижизи өл-парза да, аға сананман чабал да пол-парза, Административ, паза Граждан Кодекстар паштапқы полуш эткен кижиниң чанында турушчалар.

«Паштапқы полужы, ол – қачан, ноо небе иштегени» теп, 2012 чылдың 4 майдың №477 Минздравсоцразвития приказынға көре, 8 небе полғанда, 11 небе эдип паштапқы полуш иштелча. Паштапқы полуш – ноо небези, қачан полғанын, қайдығ да кижиди уңнарға уңназын.

По үргетчаң номда, обал пол-парғанда, обалға кирген кижиге ноо небе, қайде иштерге, - парчын небелерин - сөспе да айтқанын, қааспа да қаастағанын көрерзар.

НОМДА

Эмчи наука докторы Л.И.Дежурный пасқан кире сөс	9
1. Ағрығ кижиге, обалға кирген кижиге паштапқы полуш эдип, ноо небе эңне паштап иштерге	10
2. Чүректи-өкпени тиридик эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге	15
2.1. Кижиди сананғанының, поэзи тынғанының пары-чоғын көрерге эткени	15
2.2. Кижиди төжиниң сөоктеринге поэзип эткениниң чозағы	16
2.3. Поэзи тынманчыған кижини тындырып, пурнада-соонда ноо небе иштерге эткени	20
2.4. Кижиди тынғыш чолынаң Геймлих теп сүмезинме пашқа небени шығарғаны	22

3. Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени	26
3.1. Шығара қан ақығанында паштапқы полужы	26
3.2. Обалға кирген кижини таштынаң маттап көргенинің пурнада-соондаэткени	37
3.3. Кижі пажын палығлығ эткенинде паштапқы полужы	40
3.4. Кижі қарақтарын, қарақ қажын палығлығ эткенинде паштапқы полужы	42
3.5. Кижі пурнунаң қан ақығанында паштапқы полужы	43
3.6. Кижі мойнун палығлығ эткенинде паштапқы полужы	45
3.7. Кижі төжиниң сөөктерин палығлығ эткенинде паштапқы полужы	46
3.8. Кижі қарнын палығлығ эткенинде паштапқы полужы	48
3.9. Кижі қолын-азағын палығлығ эткенинде паштапқы полужы	50
3.10. Иммобилизацияның (кижиниң қайы черлерин қыйбранмас эт-келіп) пурнада-соонда эткени	52

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы	
полуштың пурнада-соонда эткени	55
4.1. Кижі оттаң-изигдең өртегенинде паштапқы полужы	55
4.2. Кижі күн изийинге қаптырғанында паштапқы полужы	57
4.3. Кижиниң ноо-ноо сооқтаң үш-парғанында паштапқы полужы	60
4.4. Кижі сооққа тоң-парғанында паштапқы полужы	62
4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы	64
4.5.1. Кижиге ақсынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы	64
4.5.2. Кижиге тынғыш чолынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы	67
4.6. Кижі электро-отқа шаптырғанында паштапқы полужы	70
4.7. Кижі оолығ чыланға ызырғанында паштапқы полужы	73
4.8. Кижі сеек-қорбалчыққа ызырғанында паштапқы полужы	75
4.9. Кижі қарағын палығлығ эткенинде паштапқы полужы	76
4.10. Кижі пилинмес пол-парғанында паштапқы полужы	77
4.11. Кижиниң чүрегитың тың ағрығанында паштапқы полужы	78

5.	Кижиниң эди-чанын чақшы-эштиғ аттырғаны	80
6.	Кижини машинадаң, чоқ пашқа шықтырбас чердең шығарғаны	82
7.	Обалға кирген кижини керек черге аппаратғаны	84
7.1.	Текши чозағы	84
7.2.	Обалға кирген кижини обалы полған черинең нооба-қайде аппаратғаны	85
7.2.1.	Обалға кирген кижини насилкаға(щитқа) салып аппаратғаны	86
7.2.2.	Обалға кирген кижини ноо-ноо пар небеге салып аппаратғаны	87
8.	Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери	88
8.1.	Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери (машинада)	88
8.2.	Паштапқы полуш иштеечи кижиге эдерге аптечканың небелери	90

Кижі обалға кир-парғанында, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, ол кижиге паштапқы полуш этчиған теми – эңне өөн небези. Обалға кирген кижиниң чүректи-өкпени тиридип эткенин, қанын тоқтадып эткенин анда полған-көрген кижилербе арғылатчаң тоғунчылар этсиннер. Андығ небе эдерге ыларды үргедерге керек, ыларға керек небени перерге керек. Анаң аара үргетчаң амдығы номнарын шығарарға – эңне қыннығ небези.

Амдығы россияда, пашқа қаннарында паштапқы полуш этчиған керегинге көре, по ундутпасқа пасқан пичиги пүдүрген. Россиядағы амдығы чозақтарыңа көре, по пичиктиң материаллары шынықтаған.

По ундутпасқа пасқан пичикте көп қаас пар, ол қаастар пашқа-пашқа қоомай-палығлығ полғанында паштапқы полуш эткенин чақшы көргүсча.

Россиядағы Минздрав ФГБУ «ЦНИИОИЗ»дағы
улуғ наука тоғунчызы д.м.н. Дежурный Леонид
Игоревич

1.Ағрығ кижиге, обалға кирген кижиге паштапқы полуш эдип, ноо небе эңне паштап иштерге

1

1.Саға позуңа да, обалға кирген кижиге да қоомай полбас теп, эбире көр. Эмчи перчаткаларды кезин, сени биология чабал суғлардаң шеберлезин теп. Обалға кирген кижини обал черинең чақшы черинге аппарат.

2

2.Обалға кирген кижиге сағыжында ба, чоқ па,-көр. Сағыжы пар полза, №7 пунктқа пара-бер (стр.15 көр).

1.Ағрығ кижиге, обалға кирген кижиге паштапқы полуш эдип, ноо небе эңне паштап иштерге

3. Обалға кирген кижиге сағыжы чоқ полғанда, ааң ақсында тынғыш чолы пош па, пош эбес па, - көр, пош полбаза – пош эт, ол тын полбаза – тынзын теп (стр.16 көр). Кижиге тынчығанда, 6 пунктқа пара-бер.

4.Обалға кирген кижиге тынманчығанда, қапчы эмчи полуш қыырыбыс (позы қыырыбыс, эбесе анда полған кижиге қыырзын) (чериндағы телефоннаң – 03, мобиль телефоннаң – 112).

1.Ағрығ кижиге, обалға кирген кижиге паштапқы полуш эдип, ноо небе эңне паштап иштерге

5.Обалға кирген кижиниң төжи сөөктеринге пазып, ақсынға тындырып, тыны тындырарзың, чүреги шаптырарзың (стр 20-21 көр). 30 қада пазып-кел, 2 қада тындырарзың.

6.Обалға кирген кижиге тириг полыбыза-бергенде (эбезе алында да ол тириг полганы), аның тынғыш чолы пош ползын теп, эт (аны нанынға қыйбранмас чаттыр).

1.Ағрығ кижиге, обалға кирген кижиге паштапқы полуш эдип, ноо небе эңне паштап иштерге

7

7.Обалға кирген кижини парчын чанынаң көрибис. Қаны шығара ақса, қан тоқтат (стр.26-36 көр).

8

8.Обалға кирген кижини эбире көрүп, палығ пар ба, чоқ па, пашқа қоомай небе пар ба, чоқ па,-көрибис, паштапқы полуш эде-бер (көр, өттире палығ пар полза, чел кирдирбес шүберек поош төжинге сал).

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (ол қапчы эмчи полуш алында қыырбан полза).

1.Ағрығ кижиге, обалға кирген кижиге паштапқы полуш эдип, ноо небе эңне паштап иштерге

9

9.Обалға кирген кижини, ааң ноо, қайдығ палығ полғанынға көре, чақшы келиштире чаттыр (стр.80-81 көр).

10

10.Қапчы эмчи полуш, аанаң да пашқа службалар келгенче, обалға кирген кижини көр, көңнүн түшпезин теп, полуш.

Қапчы эмчи полуш келгенинде, обалға кирген кижини ыларға перебер, ноо-ноо сурағаннарында, ыларға айт-пер, керек полза, ыларға полуш.

2. Чүректи-өкпени тиридип эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.1. Кижн сананғанының, позы тынғанының пары-чоғын көрерге эткени

1

1.Обалға кирген кижн сағыжында ба, чоқ па көрерге – аны өштүнең арий силгип, сура: «Сееңме ноо пол-парды? Полуш керек пе?» теп.

2

2.Кижн пирда айтпанчығанда, полушчы кижини позыңа қыырыбыс.

2. Чүректи-өкпени тиридик эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.1. Кижі сананғанының, позы тынғанының пары-чоғын көрерге эткени

3

3.Обалға кирген кижиниң ақсын аш. Пир қолыңны ааң қабағынға сал, пашқа қолының ийги падырбашпа ааң ээгин өре көдүрип, пажын ойда эт. Позының наағыңны, қулағыңны ааң ақсынға, пурнунға чағынап эдип, ааң төжинге маттап көр.

Ааң тынғанынға тыңна, ааң шығара тынған чели пар ба, чоқ па, - наағыңма пилин, төжи көдүрча ба, чоқ көдүрбенча ба, - көр (10 секунд шығара иште).

Көр: Профессионал эбес кижилерге пульс шапқанын пааларға шедик, анаң аара (чүрек-өкпе тиридерге эдип) пульс шапқанын пааларға керек чоқ. Кижі қаны эди-чанында чөрчиғанын пашқа небе көрүп пилерзиң: кижі қыйбранман чатқанын, тынманчығанын, сағыжы чоқ полғанын көрүп.

2. Чүректи-өкпени тиридик эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.1. Кижн сананғанының, позы тынғанының пары-чоғын көрерге эткени

4

4.Обалға кирген кижн тынманчығанда, полушчи кижиге айт: «Кижн тынманча. Қапчы эмчи полушты қыырыбыс. Қыырыбысқаңда, маға айт-пер» теп.

2. 2. Кижи төжинің сөөктерінге пазып әткенінің чозағы

1

1.Алаққанның по чаныңны кижі тӧжі сӧӧктериниң ортазынға сал.

2

Кижиниң төжинге пасқанының тереңи 5-6 см.шени, пир минутада 100 қада пазаға керек.

2. 2. Кижи төжинің сөөктерінге пазып әткенинің чозағы

Улуғ кижиниң төжиниң сөөктеринге
тезе ийги қолдың падырбаштары
өзере қабылғанынма пазарға керек.

2. Чүректи-өкпени тиридик эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.3. Позы тынманчыған кижини тындырып, пурнада-соонда ноо небе иштерге эткени

1.Обалға кирген кижиниң пажын ойда эдик, пир қолыңны ааң қабағыңға сал, пашқа қолыңның падырбаштарыңма ааң ээгин арий өре эт.

2.Обалға кирген кижиниң пурнун улуғ, уштығ падырбажыңма қыза чап-сал. Позының ақсыңма кижиде ақсынға 2 қада маңзрабан тыныбыс, пир тынғаның 1 секунда шығара. Анаң 1-2 секунда сақта, кижиге тынғаның шығара шықсын теп. Кижиде төжи кире тынғанда көдүрча ба, шығара тынғанда төжи түшча ба, - маттап көр.

Көр: чүректи-өкпени тиридик эткенинде, ол керекти аптечкада полчаң «Ақсы-Устройство-Ақсы» теп, позы тынманчыған кижини тындырчаң устройствоба иштерге керек (стр.88-92 көр).

2. Чүректи-өкпени тиридик эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.3. Позы тынманчыған кижини тындырып, пурнада-соонда ноо небе иштерге эткени

3. Обалға кирген кижиниң төжинге 30 қада пасқанын, аны тындырып, ааң ақсынға 2 қада кире тынғанын чергемнеп иште, қанче да полушчи кижиди полза.

Чүректи-өкпени тиридик эткенин тоқтадарзың, по полза:

- обалға кирген кижиди, тиригленип, сағыжынға кирзе;
- қапчы эмчиди полуш кижилери четсе;
- ной-парған полып, чүректи-өкпени тиридик паза иштеп полбазаң.

2. Чүректи-өкпени тиридип эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.4. Кижн тынғыш чолынаң Геймлих теп сүмезинме қадығ небени шығарғаны

1

1.Пала полза.

Пөлгүлери: обалға кирген кижн тынып полбанча, айт полбанча, ааң терези көк полыбысча, қайы преде сағыжы чоқ полча. Паллар маңзая ойнақтарының аақ пөлүктерин, қузуқ пөлүктерин, қампет пөлүктерин тын келип, тартынчалар. Паланы поэның қолынға пажын төбере чаттырып, алаққаныңма 5 қада қалақ аразынға арий шап.

2

2.Пеш када арий шапқан соонда қадығ небе пала тынынаң шықпаза, аны ойда чаттырып, ийги падырбажыңма 5 қада ааң төжинге пазыбыс. Қадығ небе пала тынынаң шыққанче, ийги падырбажыңма ааң төжинге пас.

2. Чүректи-өкпени тиридик эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.4. Кижн тынғыш чолынаң Геймлих теп сүмезинме қадығ небени шығарғаны

3

3. Улуғ кижн полза.

Обалға кирген кижнннң кестинде турып, аны алынаң аара пүгүбис, алаққан төзүнме 5 қада қалақ аразынға шапқыла. Шапқан сайа көр – қадығ небе тынғыш чолынаң шықты ба, чоқ шықпады ба.

4

4.Қадығ небези тынғыш чолынаң шықпан полғанда, по сүмезин эт: обалға кирген кижнннң кестинде турып, аны құрсақ алтындағы кендик ортазынаң құчақтанып, қолыңма құрсақ алтынға пазыбыс. 5 қада пасқыла.

2. Чүректи-өкпени тиридип эткенинде пурнада-соонда ноо небе иштерге

2.4. Кижн тынғыш чолынаң Геймлих теп сүмезинме қадығ небени шығарғаны

5

5.Құрсақтығ эпчи, себис эпчи полғанда, ылардың қарныларынға шапқыла эдерге чарабас.

Ылардың қалақтар аразынға шапқыла эдип пашта, төжиниң төберги черлеринге пас.

6

6.Обалға кирген кижн сағыжы чоқ полғанда, қапчы эмчи полушты қыырыбыс, олоқ темде чүректи-өкпени тириглеп пашта. Эмчи кижн келгенинче, эбезе кижн поэы тынғанынче, чүректи-өкпени тириглеп эт.

2. Чүректи-өкпени тиридип эткенинде пурнада-соонда ноо
небе иштерге

2.4. Кижитынгыш чолынаң Геймлих теп сүмезинме қадығ
небени шығарғаны

7. Обалға кирген кижипазоқ
тынчығанда, аны нанынға
қыйбранмас чаттыр. Қапчы эмчи
полуш келгенче ааң тынғанын көр,
эбезе кем-кем көрзин!

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақыған қан полғанда, паштапқы полужы

1.Саға да, обалға да кирген кижиге қоомай полбас теп, эбире көриб-ал. Сүйлуғ биология небелеринең шеберлечең эмчи перчаткаларды кес-сал. Обалға кирген кижини обал черинең шығара аппарат.

2.Обалға кирген кижі сағыжында ба, чоқ па,- көриб-ал.

3. Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақыған қан полғанда, паштапқы полужы

3. Обалға кирген кижі сағыжында полза, қапчығарақ (қанче-қанче секунда шығара) көре-бер: улұғ ба, кичиғ ба қан шығара аққаны.

4. Қан шығара аққанда, аны тоқтат көр.

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

1.Кижі палыға түзе пас-сал.

2.Тыыдағы шүберекти сал. Палығды қанче-қанче қадыллығ салфеткаба чап, эбезе қанче-қанче қадыллығ бинтпа. Күштеп бинтпа орап-сал. Шүберек өл пол-парза, аанаң өре қанче-қанче қадыллығ салфетка сал, аанаң өре алаққаныңма пас-сал.

3. Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақыған қан тоқтадарға сүмелери

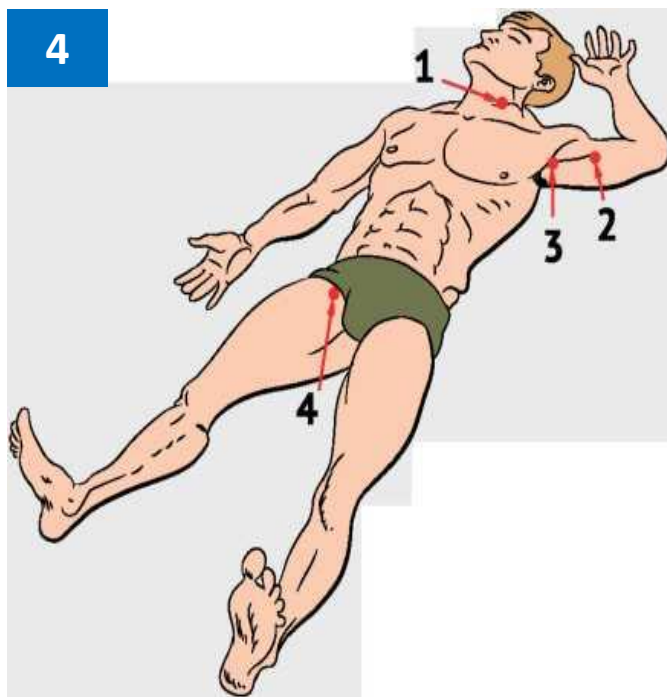

3. Шүберек салып, палыға пазып, қаны тезе тоқтабанчығанда, эбезе улуғ артериядаң (нанынаң, өштүнең) қан ақығанын көриб-алғаңда, эткенде падырбажыңма артерияны пас-сал. Артерияны падырбажыңма, эбезе музруғыңма чағын сөөкке тың пазарға керек, қан тоқтағенче.

Жгут турғусқанынче, пазоқ қан ақпазын теп, пасқан артерияны тут. Тударға ной-парзаң, анда полған кижилердең презинге айт, сеең падырбаштарынаң үстүнге пассын теп.

3. Кижы палығланып, тириг-өлүг полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

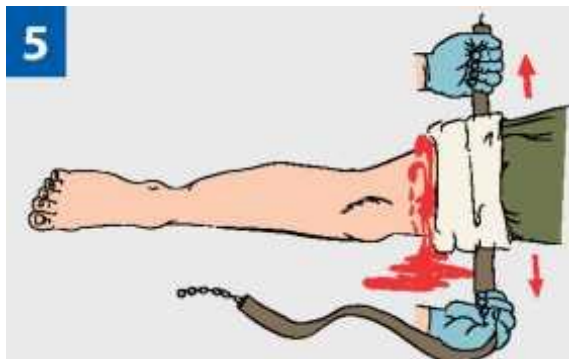
Артерия пасчаң черлери:

1. Узуғ артериязы;
2. Өшту артериязы;
3. Қолтуқ артериязы;
4. Наны артериязы.

Азақ-қолында артерия сөөкке пасчаң черлеринге қан ақчыған черинең өре поларға керек.

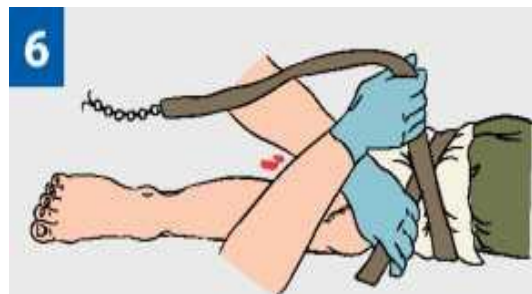
Мойнунда тезе – қан ақчыған черинең тобере, эбезе палығда.

3. Кижипалыглары, тире-өлүм полчыганында пашапкы полуштың пурнада-соонда эткени 3.1. Шыгара ачыган қан тоқтарға сүмелери

**Жгут – артериядаң қан ачыганда
эңне полбастағы небези!**

5. Қан тоқтатчаң жгудын турғус. Аны чымчақ тоғу небеге (обалға кирген кижиниң кебинең алған) арий палығ черинең өре, палыға чағын турғус.

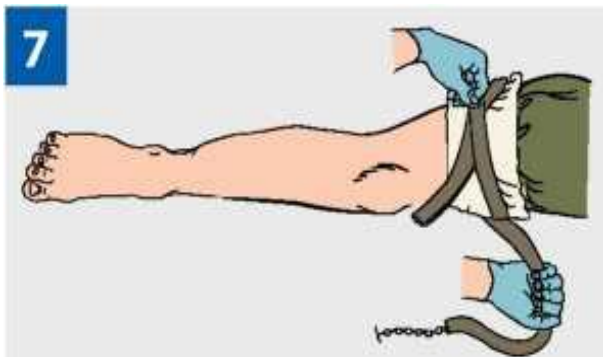

6. Қолының, азағының алтынға жгутты сал-салып, аны поға-анара тарт. Пиринчи пағлағанын тарт-келип, палығдаң ачыган қаны тоқтап-парды ба – көр.

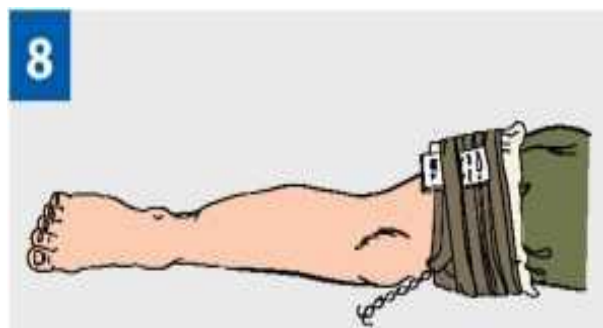
3. Кижи палыгланып, тириг-өлүг полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

**Жгут – артериядаң қан ақчығанда
эңне полбастағы небези!**

7. Жгут пағлап, соондағы пағлағаны
алындағын орта черин чап-келип, тың
күштиг эбес пағлалча.

8. Жгут алтынға қайы күнде, қайы
часта жгут турғусқанын пас-салған қат
сал. Жгутты шүберекпе, шинаба
чабарға чарабас!

Чайғыда жгутты 1 час шени ползын,
қышқыда тезе – 30 минут шени
ползын.

**3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени**

3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

**Жгут салып тың көп тем эрткенде, эмчи кижі тезе
келгелекте, поны иштеп-сал:**

- 1.Падырбаштарыңма жгуттаң өре артерияға пазыбыс.
- 2.15 минутқа жгут шурыбыс
- 3.Қол-азағын массаж эт.
- 4.Алындағы турғусқан чердең өре пазоқ жгут турғус (жгут турғусса)
5. 15 минут ла соонда ийгинчи қада жгут турғузарға чаран.

3.Кижипалыгланьп, тириг-өлүг полчыганында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени 3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

9

9.Үйе чанында қаны тың ақчығанында (қолтуқта, эзе), қолын, азағын тың пүгерге керек. Ол үйе черинге бинт, эбезе қанче-қанче қада салған кеп салып, ол қолын, чоқ ол азағын пүгибис. Ол пүген азағын, эбезе қолын, нандра пурулбазын теп, пек эт, қанче-қанче бинт, чоқ пашқа небени пириктеп салып.

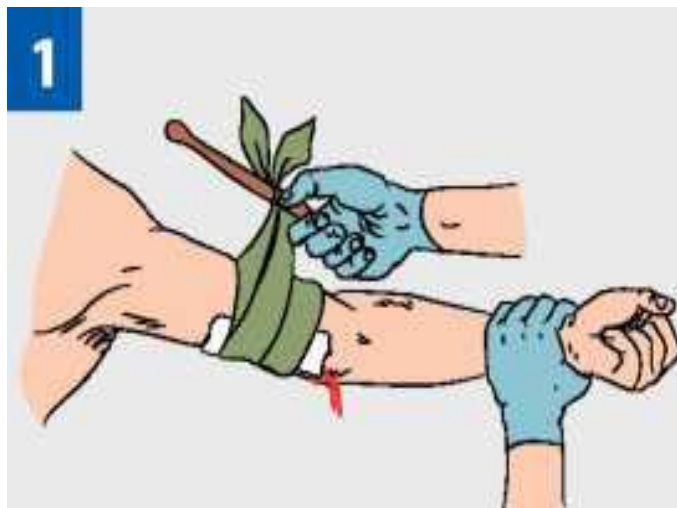
10

10.Тың қан шығара ақчығанында, обалға кирген кижини чаттыр, азактарын өре эдип.

3.Кижипалығланып, тириг-өлүг полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

**Табель жгуды чоқ полза, пурчаң
жгуды ал:**

1.Пурчаң жгуды, чағын небелердең
иштеген (шүберектең, платтаң), кеп
үстүнге қолдағы, азақтағы палығдаң
өре салып пағла. Ааң пағлаған
уштарынма түйн иште.

Ол түйнге арий төбере чанда таяқ
суғыбыс (эбезе пашқа небени).

3. Кижи палыгланып, тириг-өлүг полчыганында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.1. Шығара ақчыған қан тоқтадарға сүмелери

**Табель жгуты чоқ полза, пурчаң жгут
ал:**

2. Таяқты пур-келип, пурчаң жгутты
қаны ағып тоқтатқанче тың тартыбыс.

3. Тартып пур-салған таяқты, нандра
пурулбазын теп, пектир.
Пурчаң жгуды, табель жгуды чилеп,
олоқ чозағынма тузалан.

3. Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.2. Обалға кирген кижини таштынаң маттап көргенинің пурнада-соонда эткени

1

Кижиде палығы пар ба, чоқ па, кижі ооланган ма, чоқ па, қазыққа қоомай небелери пар ба, чоқ па теп, маттап көрерге керек.

1. Обалға кирген кижинің пажын чақшы көриб-ал. Көрүп, маттап чақшы, шеберлеп көрерге керек.

2

2. Кижі мойнун маттап көриб-ал.

**3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында
паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени**

**3.2. Обалға кирген кижини таштынаң маттап көргениниң
пурнада-соонда эткени**

3

3. Обалға кирген кижиниң төжүн,
өштүн маттап, шеберлеп көр.

4

4.Кижі қарны, қарнынаң төберени
маттап көр, маттап, шеберлеп көр!

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.2. Обалға кирген кижини таштынаң маттап көргениниң пурнада-соонда эткени

5

5. Обалға кирген кижиниң қолларын
маттап көр.

6

6. Олоқ кижиниң азақтарын эдоқ маттап
көр.

Қолын, азағын палығлығ полза, кижі
чадыйынға, қазығынға қоомай полғанда,
паштапқы полушты керек чозағынма эт.

3.Кижипалығланып, тириг-өлүг полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.3. Кижипажын палығлыг эткенинде паштапқы полужы

1.Кижипалығдаң ақчыған қанын қолыңма пазып, эбезе шүберекпе нара пазып тоқтадыбыс. Пажынға сооқ небени салыбыс. Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижипқырзын).

2.Кижисағыжы пар ба, чоқ па, ол тынча ба, чоқ тынманча ба, - көр.

3. Кижипалыҕланып, тириҕ-өлүҕ полчыҕанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.3. Кижипажын палыҕлыҕ эткенинде паштапқы полужы

3. Кижипол-парҕан чилеп көрүнгенде, чүрегин-өкпезин тиридерге паштабыс.

Қапчы эмчи полушты қырыбыс (позы қырыбыс, чоқ анда полған кижипқырызын).

Кижипозы тынғанынче, эбезе эмчи кижипкелгенинче, чүреги-өкпезин тиридик эт.

Чүреги-өкпезин тиридик эткен соонда (эбезе кижиптынғанын алында да пар полған) кижипини нанынға қыйбранмас чаттыр. Эмчи кижипкелгенинче кижиптынғанын маттап көр.

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

3.4. Кижі қарақтарын, қарақ қажын палығлығ эткенинде
паштапқы полужы

1

1.Кижі қарағы, қарақ қажы палығлығ
пол-парғанда, шүберекти ийги
қарағынға сал-сал (ийги қарағын
чаппазаң, қазық қарағы аара-пеере
идилзе, обалға кирген қарағы эдоқ
идилеп, ағрыр).

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс.

Обалға кирген кижі қазық кижиниң
қолынға таянып парзын!

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.5. Кижі пурнуаң қан ақығанында паштапқы полужы

1

1.Обалға кирген кижиниң қаны
пурнуба аққанда, аны одурт, пажын
алынаң аара пөгүн. Пурну чанын
наара пазыбыс, 15-20 минут шығара.
Олоқ теминде обылға кирген кижі
ақсынма тынзын!

2

2.Қалчарыққа сооқ небени (өл плат,
қар, мус) сал-сал.

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында
паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.5. Кижі пурнунаң қан ақчығанында паштапқы полужы

3

3.Обалға кирген кижі қанын шығара
түкүрзин (ол қан қарнынға кирзе,
кижі құзар).

4

4. Кижиниң қан аққаны 15-20 минут
шығара тоқтабаста, қапчы эмчи
полушты қыырыбыс.

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.6.Кижі мойнун палығлығ эткенинде паштапқы полужы

1.Артериядаң шығара аққан қан тоқтадып, сон артерияны пазыбыс.

Венадаң шығара қан ақса, палығлығ черге пазыбыс.

2.Обалға кирген кижиниң мойну чанында оортқа палығлығ пол-парған теп, сананғаңда (кижи позының пажынға тўшкенде, ДПС, машина кижини шапса, обалға кирген кижі, мойнуң чаным ағрыпча теп, айтқанда), аны аппарып саназаң, чоқ тар шедик чердең шығарарға саназаң, ааң мойнун қолларыңма маттап тут.

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

3. Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.7. Кижі төжиниң сөөктерин палығлығ эткенинде паштапқы полужы

1. Пөлгүлер: төжиниң сөөктериндағы палығдаң қан ақча, ол қаны қооқтап ақча, ол аққан черинең иштинге чел сорылча. Ол палығда пашқа небе чоқ полғанда, алаққаныңма, эди-чанының иштинге чер кирбезин теп, палығды чап-сал. Эди-чанының өттире палығ полған полза, эди-чанынға кирген-шыққан ойуқтарын чап-сал.

2. Ол палығды чел кирбес небебе чап-сал, үстүн шүберекпа, пластырьба орап-сал.

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

3.7. Кижі төжиниң сөөктерин палығлығ эткенинде паштапқы
полужы

3

3.Обалға кирген кижини «шала чада одурт». Палығлығ черге шүберек үстүнге сооқ небени сал-сал.

4

4. Палығ черде пашқа небе пар полғанда, аны бинттығ, пластырьлығ, шүберектиғ частығашпа қыйбранмас эт.

Палығда полған пашқа небени обал черинде шығара сөртерге чарабас. Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.8. Кижі қарнын палығлығ эткенинде паштапқы полужы

1

1.Шығара шыққан ичегени құрсаққа нандра тықтарға чарабас.

Обалға кирген кижиге чиирге, ижерге чарабас!

Ол суқсағанда, ааң эрни өл небебе өлет.

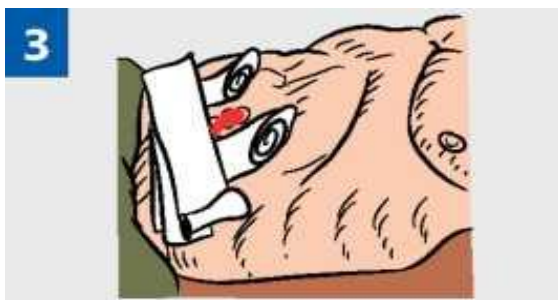
2

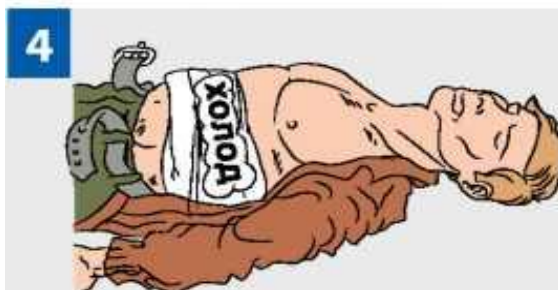
2. Шығара шыққан ичегенең эбире марлядаң иштеген частығашты сал (шыққан ичегени шеберле).

3. Кижі палығланып, тириг-өлүг полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.8. Кижі қарнын палығлыг эткенинде паштапқы полужы

3. Частығаш үстүнге тар шүберекти сал. Шыққан ичиге тегбен, ол шүберекти бинтпа құрсаққа орап-сал.

4. Ол шүберекке сооқ небени сал-сал.

5. Кижі тоңмазын теп, көр. Аны чылыг чорғанма, чылыг кеппе орап-сал. Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

3.9. Кижі қолын-азағын палығлығ эткенинде паштапқы полужы

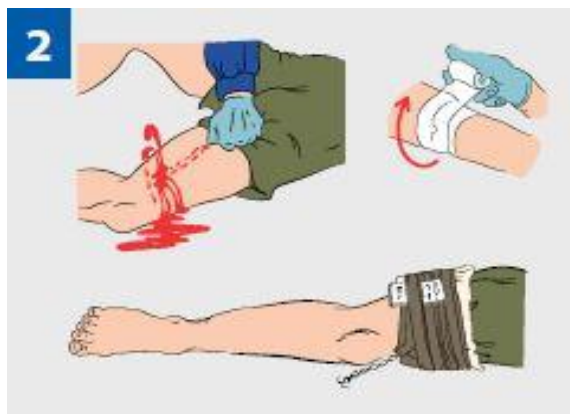
1

1.Саға поэыңа да, обалға кирген кижиге да қоомай полбас теп, эбире маттап көрүп, аны обал полған черинең шығара аппар.

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

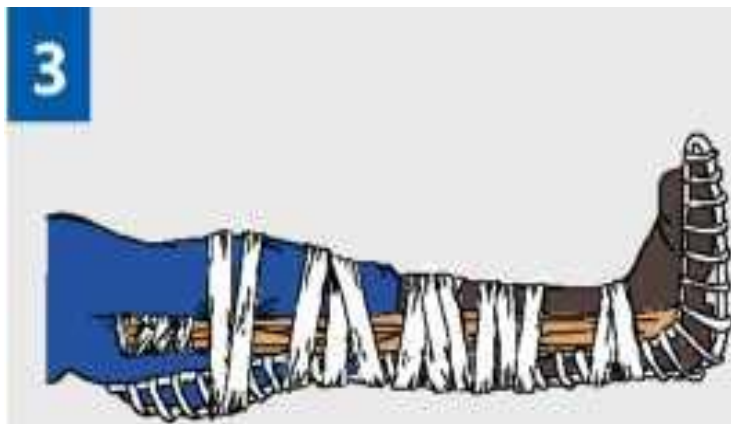
2

2.Кижі қаны шығара ақчығанын тоқтат (стр.26-36 көр).

3.Кижипалығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

3.9. Кижиполын-азағын палығлығ эткенинде паштапқы
полужы

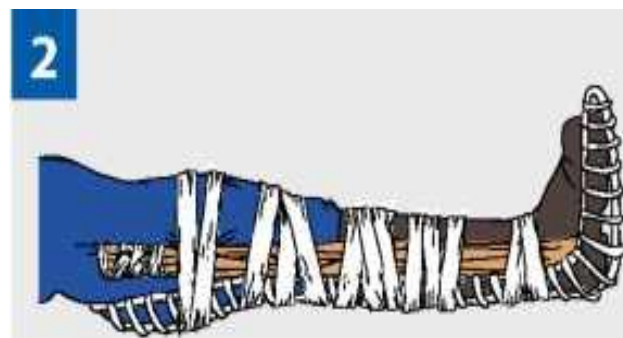
3. Кижипозы парар полза, ааң
сындырған черлерин кеп үстүнге
салған шинаба, чоқ пашқа
небелербе (салаба, чартыба)
қыйбранмас эт.

3.Кижі палығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

3.10.Иммобилизация (кижиниң қайы черлерин қыйбранмас эт-
келіп) пурнада-соонда эткени

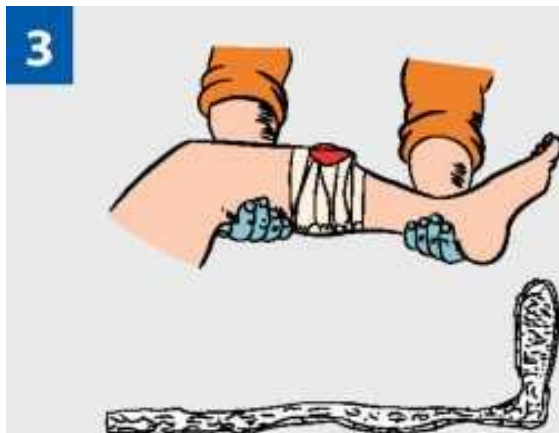
1.Сындырған черинең өре, төбере
полчыған ийги үйени қыйбранмас
эдерге керек.

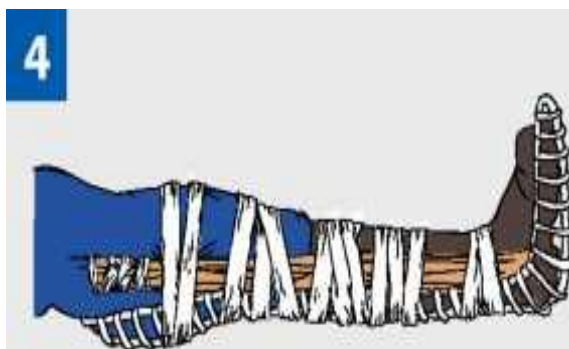
2.Шина, қадығ тар чалбақ небе (таяқ,
чарты, линейка, шымық, фанера,
картон, анаң да пашқа небе) алып,
қыйбранмас эт. Чидиғ қырыйлары,
толуқтары тиш чоқ эдерге, бинтпа орап-
саларға керек. Шина сал-салғанда, аны
бинтпа, пластырьба орап-саларға керек.
Сөөк сындырғанда, шинаны кеп, азақ
кеп үстунге саларға керек.

3.Кижипалығланып, тириг-өлүг полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

3.10.Имобилизация (кижиниң қайы черлерин қыйбранмас эт-
келіп) пурнада-соонда эткени

3. Кижисөөгін шығара сындырғанда,
сөөк шыққан черлерге шина саларға
чарабас.

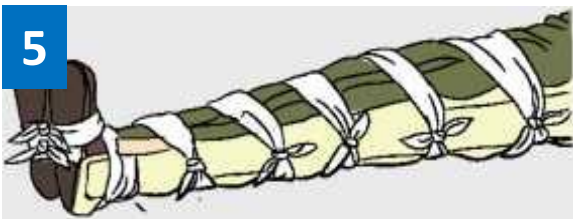

4.Шинаны паштаптаң ала соонынға
четтире (сындырған черинде керек
чоқ) бинтпа азағынға-қолынға
пириктеп орап-саларға керек, тың ла
эбес, эди-чанында қан пош эбиреп
чөрзин.

Кижиазағы сындырған поза, шинаны
аға ийги чаннап саларға керек.

3.Кижипалығланып, тириғ-өлүғ полчығанында паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

3.10. Иммобилизацияның (кижиниң қайы черлерин
қыйбранмас эт-келип) пурнада-соонда эткени

5.Шина, эбезе пашқа керек небе чоқ
полғанда, кижиниң палығлығ азағын
қазық азағынға, палығлығ қолын эди-
чанынға бинтпа пириктеп орап-
саларға чарар.

6.Обалға кирген кижипа сооқа
тоңмазын теп көр, аға көп чылығ
тамнығ суғ пер

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.1. Кижі оттаң-изигдең өртегенинде паштапқы полужы

1. Саға поэыңа қоомай полбас теп,
эбире маттап көр.
Обалға кирген кижини тоқтат.
Аны черге чаттыр.

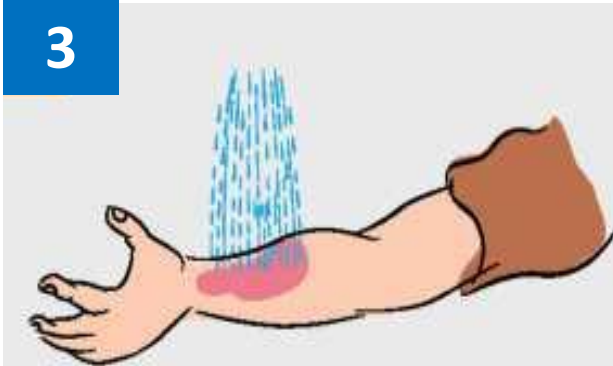

2. Ааң көй-турған кебин үчүр (көрзең:
көйбес тоғуба аны чап-сал).
Қапчы эмчи полушты қыырыбыс
(позы қыырыбыс, чоқ анда полған
кижі қыырзын).

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.1. Кижі оттаң-изигдең өртегенинде паштапқы полужы

3

3. Оттаң-изигдең өртеген черин сооқ суғ урып сооқтыр, 20 минут шығара.

4

4. Қооқ терезин кезерге чарабас. Палыға кирген пашқа небелери, чапсырған кеби полған черде ползын, алба! Обал черин арығ поошпа орап, үстүнге сооқ небе сал. Көп суғ ижерге пер.

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.2. Кижі күн изийинге (чылыға) қаптырғанында паштапқы полужы

1

1. Кижінің күн изийинге (чылыға) қаптырғанын көрүнгенде (эди-чанының изийи, терлиғ сүйлүғ қуба терези, пажының ағрыйы, өттерле қусқаны, пажын айланыжы, күш чоғы, сағыжы чоқ полғаны, талчығаны, чүректің тың шапқаны, маңзраған чилеп тынғаны), аны сереен, арығ челлиғ черге (көлетки черге, ажилған көзнекке) аппарыбыс.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.2. Кижі күн изийинге (чылыға) қаптырғанында паштапқы полужы

2

2. Кижі өл-парған чилеп көрүнгенде, ааң чүрегін-өкпезин тиригледет (стр.15-21 көр).

Қапчы эмчи полушты қырыбыс (позы қырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

Кижі позы тынғанче, чоқ эмчи кижі келгенче чүрегін-өкпезин тиригледет.

3

Обалған кирген кижі пазоқ тына-бергенде (чоқ алында да тынғаны пар полған), аны нанынға қыйбранмас чаттыр. Қапчы эмчи полуш келгенче ааң тынғанын чақшы көр!

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.2. Кижі күн изийинге (чылыға) қаптырғанында паштапқы полужы

4

4. Сооқ суғба өлеткен шүберекти (салфетканы) кижі пажынға, мойнынға, қолтуғынға сал-сал.

5

5. Обалға кирген кижиниң талчыған полғанда, позыңа палығ иштеп-салбазын теп, пажын, эди-чанын тут.

6

6. Кижини сағыжынға пазоқ кирдиргенде, обалға кирген кижини сереен суғба иштир.

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.3. Кижиниң ноо-ноо сооқтаң ўш-парғанында паштапқы полужы

1

1. Обалға кирген кижини чылығ эмге-
қатпашқа аққир-сал.

2

2. Ўш-парған эди-чаны черлерди
чылығ небелербе қанче-қанче қатнап
орап-сал.

Ўш-парған эди-чанын тың қапчы
таштынаң чылыдарға чарабас.
Эди-чанының қаны пазоқ
эбрелегенде, кижиге иштинең чылығ
пол-парар.

**Ўш-парған эди-чанының черлерин
қарба қырырға чарабас!**

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени
4.3.Кижиниң ноо-ноо сооқтаң ўш-парғанында паштапқы
полужы

3

3.Обалға кирген кижини чорғанма
орап-сал, керек полза, аны қуруғ
кепке тонан.

4

4. Обалға кирген кижиге көп изиғ суғ
пер. Изиғ чиишпе азра.

Араға перерге чарабас!

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс
(позы қыырыбыс, чоқ анда полған
кижи қыырзын).

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.4. Кижі сооққа тоң-парғанында паштапқы полужы

1. Обал полған чердең обалға кирген кижини шығара ашық, саға да обал полбазын теп көр.

2. Обалға кирген кижини чылығ эмге ақкир, анда аны чылыт-сал (аны чылығ (арғалатчаң) чорғанма, кеппе орап-сал).

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлўғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.4.Кижі сооққа тоң-парғанында паштапқы полужы

3

3.Обалға кирген кижі сағыжында полғанда, аға көп изиғ суғ пер. Изиғ чиишпе азра.

Араға перерге чарабас!

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы

4.5.1. Кижиге ақсынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы

1. Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын).

Ноо пол-парғанын уңнаб-ал (кижі эм сорып ооланғанда, келер эмчи кижиге ол эмни көргүс).

Обалға кирген кижі сағыжында полғанда, ааң қарнын суғлап арығларға керек. Аға қанче-қанче стакен сооқ эбес суғ перип иштирерге керек. 300-500 мл. суғижиб-алып, кижини қустырарға керек, падырбажыңма ааң тилдің төзинге пазып. Обалға кирген кижиниң қарнын суғлап арығлап-кел, аға 2,5 – 5 литр суғ ижибизерге керек. Кижі суғ иш-кел қусқанда, қарны арығ полчығанын қузылған «ағын арығ суғ» көргүзер.

Кижі сағыжы чоқ полғанда, ааң қарнын арығларға чарабас!

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы

4.5.1. Кижиге ақсынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы

2.Обалға кирген кижі сағыжы чоқ полғанда, ол позы тынча ба, чоқ тынманча ба, көр.

3.Кижі өл-парған чилеп көрүнгенде, ааң чүрегін-өкпезін тиригледі эт (стр.15-21 көр).

Кижі позы тынғанче, чоқ эмчи кижі келгенче чүрегін-өкпезін тиригледі эт.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы

4.5.1. Кижиге ақсынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы

4.Обалған кирген кижі пазоқ тына-бергенде (чоқ алында да тынғаны пар полған), аны нанынға қыйбранмас чаттыр. Қапчы эмчи полуш келгенче ааң тынғанын чақшы көр!

5.Аны чылығ кеппе, чылығ чорғанма орап-сал.

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы

4.5.2. Кижиге тынғыш чолынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы

1. Саға да, обалға да кирген кижиге пирда қоомай небе полбас теп көриб-алып, обалға кирген кижини абыр черге шығара аппарат, эбесе көзнектерин ажыбыс, қатпажын арығ чел эт.

Уғарға (кебегедең) ооланғанының пөлгүлери: қарақтың иштинде кезилиғ полча, қулағында сыңра сыңрапча, пажы ағрыпча, кижі құсча, сағыжы чоқ полча, терези қызарча.

Пашқа чабал газпа ооланғанының пөлгүлери: пажында аар, пажы тың айланча, қулағында шоолапча, кижі құсча, эди-чаны кенетки кұш чоқ полча, чўреги тың шаба-берча, уйғу келча, кижі сағыжы чоқ полча, кижиниң кенетки сидиги шығыб-одурча, кижі терези құбарча (көк полча), кижі терең эбес тынча, эди-чаны талча.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы

4.5.2. Кижиге тынғыш чолынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы

2

2. Кижі поэы тынча ба, чоқ тынманча ба, көр.

3

3. Кижі өл-парған чилеп көрүнгенде, чүрегин-өкпезин тириглед эт (стр.15-21 көр). Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (поэы қыырыбыс, чоқ анда полған кижі қыырзын). Кижі поэы тынғанче, чоқ эмчи кижі келгенче чүрегин-өкпезин тириглед эт.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.5. Кижі оолап-парғанында паштапқы полужы

4.5.2.Кижиге тынғыш чолынаң оолығ небе кир-парғанында паштапқы полужы

4

4. Кижі пазоқ тына-бергенде (эбезе алында да чақшы тынған полған), аны нанынға қыйбранмас чаттыр.

Қапчы эмчи полуш келгенче ол кижі тынғанын чақшы көр!

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.6. Кижі электро-отқа шаптырғанында паштапқы полужы

1. Сени поэыңны от шаптырбазын теп, көр. Шықса, отты үчүр. Обалға кирген кижиге чағын парып, тобрақпа пар, аақ алтап.

2. Қуруғ, отқа қаптырбас небебе (таяқпа, пластикпа) кижидең оттығ сабақты таштабыс. Кижини кептең ал-келип, оттығ сабақ чатчаң чердең, чоқ электро-оттығ оборудованиенең пре 10 метрға сөртеп аппарат*.

* Кижі эмдеги электро-отқа шаптырған полғанда ла по пасқан небези шын.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.6. Кижі электро-отқа шаптырғанында паштапқы полужы

3

3. Кижі поэы тынча ба, чоқ тынманча ба, көр.

4

4. Кижі өл-парған чилеп полғанда чүреги-өкпези тириглеп эт (стр 15-21 көр).

Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (поэы қыырыбыс, чоқ мында полған кижі қыырзын).

Чүреги-өкпези тириткенде, кижі поэы тынғанынче иште, чоқ эмчи келгенинче иште.

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы
полуштың пурнада-соонда эткени

4.6. Кижі электро-отқа шаптырғанында паштапқы полужы

5

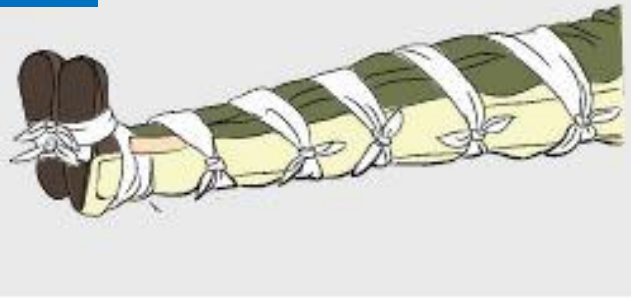

5. Кижі пазоқ тынғанда (чоқ алында
да тынғыжы пар полған) обалға
кирген кижіни қыйбранмас нанынға
чаттыр. Ааң тынғанын қапчы эмчи
полуш келгенче өттерле көр!

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.7. Кижі оолыг чыланға ызырғанында паштапқы полужы

1

1. Азақ-қолын қыйбранмазын теп көр.
Оолыг чылан азағын ызырғанда
бинтпе аны пашқа азағынға пирикте.

2

2. Қолынаң ызырғанда – пөгүнген аны
бинтпе эди-чанынға пирикте.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.7. Кижі оолыг чыланға ызырғанында паштапқы полужы

3

3. Кижі сағыжы-тыны чоқ полғанда, чүреги-өкпези тиридип эт (стр.15-21 көр). Қапчы эмчи полушты қыырыбыс (позы қыырыбыс, чоқ мында полған кижі қыырзын).

Чүреги-өкпези тириткенде, кижі позы тынғанынче иште, чоқ эмчи келгенинче иште.

4

4. Кижі позы тынғанында (чоқ тынғаны алында да пар полған) кижини қыйбранмас нанынға чаттыр. Қапчы эмчи полуш келгенче ааң тынғанын маттап көр!

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.8. Кижі сеек-қорбалчыққа ызырғанында паштапқы полужы

1. Сеек-қорбалчық ызырғанда, сеек-қорбалчық тунчуғын палығ черинең шығара алыбыс.

2. сооқ Ызырған черинге сооқ небени сал. Аллергия полып қызарғанда, эмчи кижиге парарға керек. Эмчи кижі келгенче ағрығ кижини көр.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.9. Кижі қарағын палығлыг эткенинде паштапқы полужы

1

1. суғ Кижі қарағын химия суғы көйдиргенде, чоқ қарағынға пашқа небе кир-парғанда, қарақ қаштарын ажыбыс, қарағын арығ суғба чуныбыс (сооқ эбес суғба). Суғ ағызып, пурнунаң шықчаққа саара ағызарға керек.

2

2. Ийги қарағынға поош сал (ийги қарағынға поош салбазаң, қазық қарағының аара-пеере эткени обалға кирген қарағынға ағрығ эдер). Қапчы эмчы полушты қыырыб-ал (позы қыырыб-ал, чоқ анда полған кижі қыырзын). Обалға кирген кижі парып, қазық кижиниң қолын тудып парзын!

4. Обалға кирип, кижі тириғ-өлүғ полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.10. Кижі пилинмес пол-парғанында паштапқы полужы

1

1. Пөлгүлер: қуба полғаны, үр эбеске кенеткі сағыжы чоқ пол-парғаны. Обалға кирген кижіні нанынға қыйбранмас чаттыр, галстук пош эт, үстүңгі кептің чағазын шежибис, қайыш құрды пош эт, азақ кебин шур, арығ чел тынарға келзин теп эт.

3-5 минут соонда ол кижі сағыжынға келбезе, қапчы эмчы полушты қыырыб-ал (позы қыырыб-ал, чоқ анда полған кижі қыырзын).

Қайдығ да полза, эмчи кижиге парарға керек, ол көрзин теп, ноодаң аара сағыжы чоқ пол-парғанын айтсын теп.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.11. Кижиниң чүреги тың ағрығанында паштапқы полужы

Пөлгүлери: төжи чанында тың ағрығаны, ағрыйы өреги чанынға шапқаны, «өл-парарға қорукчам» теп сананғаны, чүреги тың шапчыған, тынарға аар полғаны.

1. Обалға кирген кижі сағыжында полза, арығ челбе тынарға эдип, ааң кебин шежиб-ал, аны эштендире чаттыр-сал.

Қапчы эмчи полушты қыырыб-ал (позы қыырыб-ал, чоқ андоқ полған кижі қыырзын).

Обалға кирген кижі сағыжы чоқ полза, ол позы пош тынзын теп, эт-сал.

4. Обалға кирип, кижі тириг-өлүг полчығанында, паштапқы полуштың пурнада-соонда эткени

4.11. Кижиниң чўреги тың ағрығанында паштапқы полужы

2

2. Кижі тириг эбезин көриб-алып, сраңай чўреги-өкпезин тиридик эт (15-21 стр. көр).

Қапчы эмчи полушты қыырыб-ал (позы қыырыб-ал, чоқ андоқ полған кижі қыырзын).

Кижиге чўреги-өкпези тириткенин ол поэы тынғанче эт, эбезе эмчи кижі келгенче эт.

5. Кижиниң эди-чанын чақшы-эштиғ чаттырғаны

1. Кижини нанынға қыйбранмас чаттырғаны.

1. Ол кижі сағыжы чоқ полғанда.
2. Кижі маңзая қусқанда.
3. Ааң өштү, наны көйген полғанда.

2. Азақтарын өре эттирип, тизелерин пүгип, кижини ойда чаттырғаны.

1. Кижі қарнының ишти палығлығ полғанда.
2. Кижиниң қаны шығара көп аққанда, эбезе эди-чанының иштинде қан ақча теп сананғанда.

5. Кижиниң эди-чанын чақшы-эштиҕ чаттырғаны

3

3. Тизе алтынға валик сал-салып, паға ошқаш чаттырғаны.

Кижинанының сөөгін сындырған теп сананып.

4

4. Одуртып, эбеле чаттыра одуртып.

Кижиниң төжиниң сөөгін палығлығ эдилгенде.

5

5. Түс қадығ черинде ойда чаттырып.

Кижини оортқа сындырған теп сананып.

6. Кижини машинадаң, чоқ пашқа шықтырбас чердең шығарғаны

Саға поэңа обал этпезин теп көр!

Шығара сөртөрге қачан керек:

*Машинада бензин чызы тың чыстағанда.

*Машина түдүнниғ полғанда, чоқ көйгенде.

*Машинаның иштинде улуғ палығларын үчүн полуш этпес полғанда.

*Күн чабалынаң үчүн (сооқ, чылығ этпессин) обалға кирген кижини машина иштинде артыспас полғанда.

6. Кижини машинадаң, чоқ пашқа шықтырбас чердең шығарғаны

1

Мойнун тутпан шығарғаны

*Обалға кирген кижини өштүнең қучақтанып, қайыш қурынаң, чоқ қурынаң тударға.

* Қолын қолтуғынға сун-келип, ааң пир қолындағы өштү чанынаң алынарға.

*Обалға кирген кижини шығара сөртерге.

2

Мойнун тудып шығарғаны

*Өре пасқанын эдоқ эдерге.

* Өре пасқанын эдип, қолыңма ааң ээгин ал-келип, пажын поэның төжинге тударға.

* Обалға кирген кижини шығара сөртерге. Машинадаң шығара сөртеб-алып, аны чақшы черге аппарарға.

7. Обалға кирген кижини керек черге аппаратаны

7.1.Текши чозағы

Мойнудағы оортқа палығлығ теп көргенде, пашпа мойнун қыйбранмас небеге салчалар.

Паққышпа өре аппаратанда (машинаға кире), обалға кирген кижини пажынма алынаң аара аппараталар.

Паққышпа төбере аппаратанда (машынадаң шығара), обалға кирген кижини азақтарынма алынаң аара аппараталар.

Обалға кирген кижини көп қанын чидиргенде, ааң азақтары пажынаң өре эдип аппараталар.

Обалға кирген кижини аппаратчыған кижилердин пурнадағы кижизи парчыған чолынға маттап көрча, ора-таш пар полчығанын соондағы кижилерге уғуза айтча.

Соондағы кижизи обалға кирген кижиге маттап көрча, ааң қоомай полчығанда «Тоқтап тураар! Ол қусча!» теп, «Тоқтап тураар! Ол пилинмес пол-парды!» теп уғуза айтча.

7. Обалға кирген кижини керек черге аппараттаны

7.2.Обалға кирген кижини обалы полған черинең нооба- қайде аппараттаны

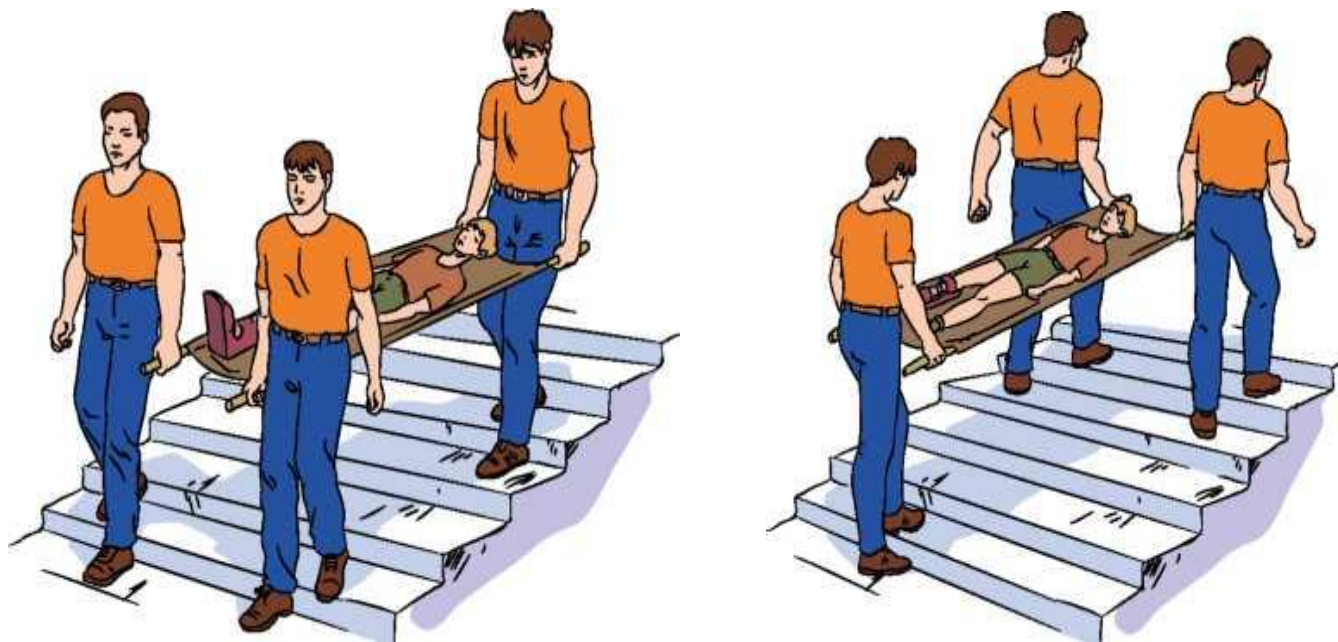

Обалға кирген кижини аппараттанда,
«пир азақтаң» чөрерге чарабас.

7. Обалға кирген кижини керек черге аппаратаны

7.2.Обалға кирген кижини обалы полған черинең нооба-қайде аппаратаны

7.2.1. Обалға кирген кижини насилкаға (щитқа) салып аппаратаны

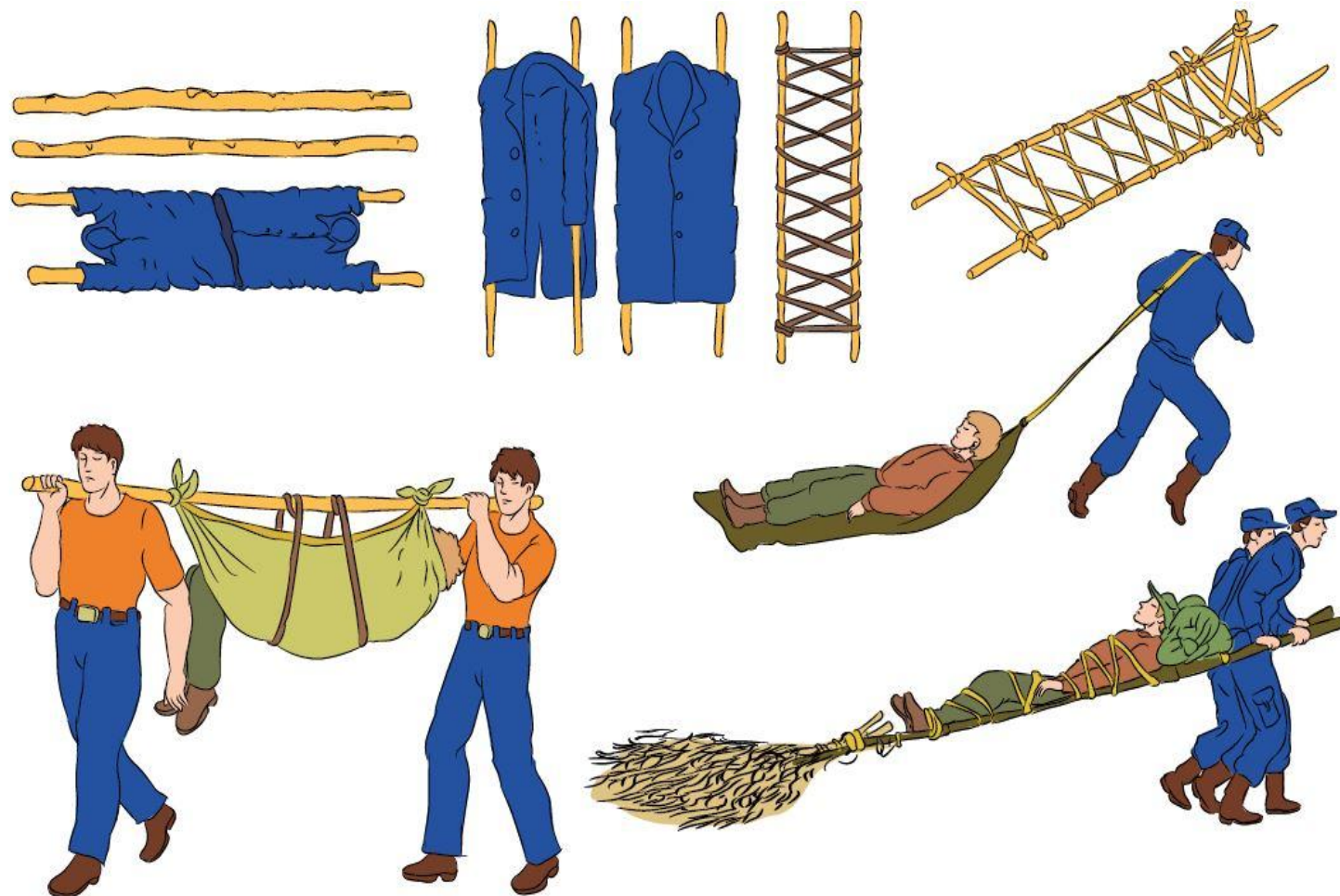
Обалға кирген кижини аппаратанда, «пир азақтаң» чөреге чарабас!

Насилкалар чоқ полғанда, чартыны, эжикти, қадылығ фанераны, шананы, ыақчақты, чорғанны, анаң да пашқа небелерди алып, тузалан.

7. Обалға кирген кижини керек черге аппаратаны

7.2.Обалға кирген кижини обалы полған черинең нооба-қайде аппаратаны

7.2.2.Обалға кирген кижини ноо-ноо пар небеге салып аппаратаны

8. Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери

8.1. Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери (машинада)

1.Үр эбеске шығара ақчыған қан тоқтатчаң, палығды орап эдерге небелери:

- 1.1. Қан тоқтатчаң жгуды 5м х 5м ұлуйы – 1 небе.
- 1.2. Эмчи марля бинты, арығ эбес 5 м х 5 см.ұлуйы – 1 небе.
- 1.3. Эмчи марля бинты, арығ эбес 5 м х 10 см.ұлуйы – 1 небе.
- 1.4. Эмчи марля бинты, арығ эбес 7 м х 14 см.ұлуйы – 1 небе.
- 1.5. Эмчи марля бинты, арығ 5 м х 7 см.ұлуйы – 1 небе.
- 1.6. Эмчи марля бинты, арығ 5 м х 10 см.ұлуйы – 2 небе.
- 1.7. Эмчи марля бинты, арығ эбес 7 м х 14 см.ұлуйы – 2 небе.
- 1.8. Палығ черин ораға эмчи арығ пир кижиге чедер герметикалығ пакеды – 1 небе.
- 1.9. Эмчи марлялығ арығ салфеткалар 16 х 14 см. ұлуйы №10 – 1 упаковказы.
- 1.10. Бактерицидтығ лейкопластыри 4 см. х 10 см. ұлуйы – 2 небе.
- 1.11. Бактерицидтығ лейкопластыри 1.9 см. х 7.2 см. ұлуйы – 10 небе.
- 1.12. Рулоннығ лейкопластыри 1 см. х 250 см. ұлуйы – 1 небе.

8. Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери

8.1. Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери (машинада)

2. Чўреги-өкпези тиридерге небелери:

2.1. «Ақсы-Устройство-Ақсы» теп тынманчыған кижини тындырарға небези – 1 небе.

3. Өске небелери:

3.1. Қыпты – 1 небе.

3.2. Эмчи перчаткалар М улуйы – 1 ийги небези.

3.3. Паштапқы полуш эдерге аптечканы тузалар рекомендациялары (машинада) – 1 небе.

3.4. Путляры – 1 небе.

8. Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери

8.2.Паштапқы полуш иштеечи кижиге эдерге аптечканың небелери

1.Ўр эбеске шығара ақчыған қан тоқтатчаң, палығды орап эдерге небелери:

- 1.1. Қан тоқтатчаң жгуды 5м х 5м улуйы – 1 небе.
- 1.2. Эмчи марля бинты, арығ эбес 5 м х 5 см.улуйы – 1 небе.
- 1.3. Эмчи марля бинты, арығ эбес 5 м х 10 см.улуйы – 1 небе.
- 1.4. Эмчи марля бинты, арығ эбес 7 м х 14 см.улуйы – 1 небе.
- 1.5. Эмчи марля бинты, арығ 5 м х 7 см.улуйы – 1 небе.
- 1.6. Эмчи марля бинты, арығ 5 м х 10 см.улуйы – 2 небе.
- 1.7. Эмчи марля бинты, арығ эбес 7 м х 14 см.улуйы – 2 небе.
- 1.8. Палығ черин ораpға эмчи арығ пир кижиге чедер герметикалығ пакеды – 1 небе.
- 1.9. Эмчи марлялығ арығ салфеткалар 16 х 14 см. улуйы №10 – 1 упаковказы.
- 1.10. Бактерицидтығ лейкопластыри 4 см. х 10 см. улуйы – 2 небе.
- 1.11. Бактерицидтығ лейкопластыри 1.9 см. х 7.2 см. улуйы – 10 небе.
- 1.12. Рулоннығ лейкопластыри 1 см. х 250 см. улуйы – 1 небе.

8. Паштапқы полуш эдерге аптеканың небелери

8.2.Паштапқы полуш иштеечи кижиге эдерге аптеканың небелери

2. Чўреги-өкпези тиридерге небелери:

2.1. «Ақсы-Устройство-Ақсы» теп, тынманчыған кижини тындырарға небези, эбесе «Ақсы- Чертей» теп, өкпени тындырарға изептеги чертейи – 1 небе.

3. Өске эмчи небелери:

3.1. Листер теген чаламаларды кесчиған қыптызы – 1 небе.

3.2. Қат тоғу ошқаш антисептик салфеткалары, арығ, спирттағы, 12.5x11.0 см. узуны – 1 небе.

3.3. Эмчи перчаткалар, арығ эбес, көрип чөргенде керек, М улуйы – 2 ийгидең.

3.4. Эмчи чертейи, арығ эбес, үш қадылығ резиналығ небеден иштеген, пағба – 2 небе.

3.5. Арғалачаң көйбес чабығы, 160x210 см.улуйы – 1 небе.

8. Паштапқы полуш эдерге аптечканың небелери

8.2.Паштапқы полуш иштеечи кижиге эдерге аптечканың небелери

4. Өске небелер:

- 4.1. Англиядағы тебир булаккалар спиральба, 38 мм узуну – 1 небе.
- 4.2. Аптечкадағы небелербе паштапқы полуш эдерге пиктограммаларба пасқан рекомендациялар – 1 небе.
- 4.3. Путляр, эбезе санитар сумкези – 1 небе.
- 4.4. Пазарға блокноды, А7 формады – 1 небе.
- 4.5. Пасчақ – 1 небе.

1-1-2

Улуйы қапчы службалар

Олоқ улуйы қапчы :

ааң көй-турған

тегенэткени

полиция

полушты эмчи қыырыбыс

газпа паштапқы

«Антитеррор»